

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА І
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: студент 2 курсу 12-282 Мз групи
Спеціальності 081 Право
Освітньо-професійної програми
«Право»
Невидничий Віктор Вікторович
Керівник: д.ю.н., проф. Правоторова О.М.
Рецензент: к.ю.н., доц. Проценко М.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. Правовий статус Національного банку України, окремі правові аспекти банківського регулювання в Україні	8
1.1. Банківський нагляд в Україні: теоретичні аспекти.....	8
1.2. Повноваження, місце та функції Національного банку України у банківській системі України	14
РОЗДІЛ 2. Правові аспекти запровадження європейських моделей у публічному регулюванні банківської діяльності.....	27
2.1. Банківське нагляд та окремі аспекти регулювання та в умовах європейської інтеграції.....	27
2.2. Особливості запровадження прогресивного європейського досвіду щодо реалізації державного регулювання розвитку банківської системи в Україні.....	34
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Нестабільність банківської системи зумовлюється вагомими економічними потрясіннями в Україні останніх років. На великий жаль, банківська система України перебуває, за своєю сутністю, у стані перманентного та постійного реформування протягом останніх 10 років, коли державою, перш за все, з посилу НБУ вживається низка нормативно-правових та контрольно-управлінських заходів із метою побудови певних прогресивних параметрів банківської діяльності та вирішення питань платоспроможної та стабільної роботи банківських установ.

Серед цих багато чисельних заходів провідне місце зайняли положення, що присвячені капіталізації банківських установ, починаючи від нормативного збільшення мінімального статутного капіталу банків і закінчуючи адміністративним впливом на численні фінансово-кредитні установи, і відповідно, все це відбувається для того, щоб примусити засновників нарощувати капіталовкладення в банківський бізнес.

Нам слід звернути увагу, що Кабінет Міністрів України видав Розпорядження «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року» від 10 травня 2018 р. № 310-р і цим документом було закріплено «основні засади щодо побудови дієвої та ефективної системи фінансового контролю в державному секторі, яка базувалася б на основоположних принципах та кращих практиках ЄС, є вкрай важливим кроком у процесі впровадження реформи управління державними фінансами. Тому доцільно зосередити увагу на вирішенні ряду проблемних питань, які стримують або мають негативний вплив на розвиток системи фінансового контролю в країні» [1].

Слід акцентувати, «що Україна починаючи з 2005 року перебуває у процесі впровадження системи державного внутрішнього фінансового

контролю. З 2017 року формування політики у сфері державного внутрішнього фінансового контролю здійснює Міністерство фінансів України. Для досягнення цілей, визначених у частині третій статті 26 Бюджетного кодексу України» [2], та забезпечення відповідності процедур і механізму внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів міжнародним стандартам і кращим практикам ЄС та створення цілісної системи державного внутрішнього фінансового контролю у розумінні міжнародної практики на даний час здійснюються відповідні заходи. Водночас прогрес на сьогодні дещо недостатній.

Дослідженню проблеми правового регулювання публічної банківської діяльності та нагляду приділяється значна увага як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Серед вітчизняних науковців, які займаються дослідженням даної проблеми, слід виділити наукові праці наступних авторів: О.В. Васюренка, Л.К. Воронової, В.І. Грушко, І.І. Д'яконової, О.С. Любунь, А.О. Костюченка, С.В. Науменкової, В.В. Коваленко, Т.Д. Косової А.М. Мороза, Т.С. Смовженко, А.О. Селіванова, В.С. Стельмаха, О.П. Орлюка та ін.

Незважаючи на достатню кількість теоретичних напрацювань зазначеної сфери, трансформації, які відбуваються за сферою банківського регулювання, в частині його й правового регулювання, а також низка проблемних питань, які досі не вирішені – потребують більш деталізованого аналізу. Зазначене та усе наведене вище вказує на актуальність теми кваліфікаційної роботи (проєкту), а також на теоретичну та практичну значущість висвітлених питань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дипломної роботи виконано згідно з планом науково-дослідницької роботи кафедри публічного та міжнародного і правоохоронної діяльності Херсонського державного університету на тему: «Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у соціально-економічній, адміністративно-

політичній сферах та правоохоронній діяльності» (номер державної реєстрації 0117U001733).

Тему кваліфікаційної роботи затверджено Вченою радою Херсонського державного університету (наказ від 30.10.2020 № 1059-Д), також вона відповідає тематиці пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних досліджень ЗВО.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є вивчення та дослідження сучасного стану та перспектив розвитку правового положення Національного банку України.

Відповідно до поставленої мети, були сформульовані наступні **завдання кваліфікаційної роботи:**

- вивчення теоретичних аспектів банківського нагляду в Україні;
- дослідження повноважень, місця та функції Національного банку України у банківській системі України;
- аналіз банківського нагляду та окремих аспектів регулювання та в умовах європейської інтеграції;
- розкриття особливостей запровадження прогресивного європейського досвіду щодо реалізації державного регулювання розвитку банківської системи в Україні

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини щодо особливостей публічно-правового регулювання банківської діяльності в цілому, а також з участю Національного банку України, зокрема.

Предметом дослідження виступають особливості правового статусу НБУ, а також сучасний стан та перспективи розвитку.

Методи дослідження дипломної роботи складають систему загальнонаукових та спеціальних приписів та засобів пізнання соціально-правових явищ, пов'язаних з банківською діяльністю в Україні.

Було використано діалектичний метод сприяв з'ясуванню взаємозв'язку між соціальними процесами та суспільними явищами, що

мають місце у сфері адміністративно-правового забезпечення діяльності банків.

Логічний метод дав змогу вдосконалити зміст поняття адміністративно-правового механізму забезпечення банківської діяльності в Україні. За допомогою структурно-функціонального методу здійснено аналіз щодо забезпечення контролю у банківській діяльності.

Порівняльно-правовий метод сприяв використанню зарубіжного досвіду окремих законодавства європейських країн.

Наукова новизна одержаних результатів. Кваліфікаційна робота є комплексним дослідженням, під час якого було здійснено спробу розглянути правове регулювання інвестиційної діяльності через теоретичні та практичні аспекти. У межах дослідження одержано результати, які мають наукову новизну, а саме:

– встановлено, що правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні раціонально межувати трьома основними періодами, зокрема:

I етап – що охоплює 1991-1996 рр. – закладає основи (підґрунтя) функціонування банківської системи в країні;

II етап – охоплює 1997-2001 рр. – створює та вдосконалює законодавчу (нормативно-правову) базу для формування банківської системи України;

III етап – охоплює 2002-2008 рр. – супроводжується активним розвитком банківської системи України та прирістом банків;

IV етап – охоплює 2009-2013 рр. – відбувається трансформація банківської системи України під впливом світової фінансової кризи;

V етап – охоплює 2014 рік до сьогодні – це етап реформування вітчизняної банківської системи, що призвело до загострення банківської кризи в країні під впливом внутрішніх факторів;

– пропонується, що до основних факторів, які призвели до глибокої та перманентної кризи вітчизняної банківської системи, належать зовнішні, зокрема, не могло не відобразитися на ній, погіршення умов торгівлі внаслідок взаємного введення обмежувальних заходів у торгівлі з Російською

Федерацією, загострення ситуації на сході України, зменшення торгівлі та діяльності малого та середнього бізнесу; і внутрішні: підвищення вимог до регулювання діяльності банків, політика Національного банку України, спрямована на очищення банківської системи від «кишенькових» (так званих банків одного дня) банків та зміну бізнес-моделей функціонуючих банківських установ.

– сформульовано ключові напрями вдосконалення правового статусу Національного банку України та забезпечення позитивних правових аспектів інвестиційного клімату в Україні, враховуючи їх відображення через адміністративно-правові засоби.

Практичне значення одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні особливостей публічно-правового регулювання банківської діяльності можуть бути використані:

- у науково – дослідній – для подальшої розробки інституту банківської діяльності в цілому та Національного банку України, зокрема;

- у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Правові основи інвестиційної діяльності та фінансове право», «Банківське право» тощо.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні висновки, сформульовані в роботі, обговорювалися на засіданнях кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності.

Публікації. За результатами дослідження було направлено наступні тези доповідей :

– Невидничий В. *Магістерські студії. Альманах*. Вип. 20. Херсон. ХДУ, 2020.

Структура роботи обумовлена її метою, об'єктом, предметом та завданнями дослідження і складається зі вступу, двох розділів, які містять чотири підрозділи, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ, ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Банківський нагляд в Україні: теоретичні аспекти

Архіважливим завданням центрального банку кожної країни є стабільність банків та забезпечення їх ефективної діяльності. Необхідність здійснення державного регулювання та нагляду пов'язана із формуванням певних важливих критеріїв та обмежень у поведінці комерційних банків, які дають змогу утворити конкурентне середовище у банківському секторі та сприяють підтримці надійної та ефективної банківської системи, звичайно аспекти «здорової» банківської системи для будь-якої країни є безперечно важливими.

Дослідження окремих аспектів регулювання банківської діяльності дало змогу систематизувати ключові наявні підходи до визначення категорії «банківське регулювання». Так, поширеним у науковій літературі є підхід, згідно з яким під банківським регулюванням розуміють виключно розробку правової бази для регламентації банківської діяльності.

Такої позиції притримується, зокрема, В. Міщенко, «який під регулюванням банківської діяльності розуміє, по-перше, розроблення та ухвалення законів, що регламентують діяльність банків, а по-друге, ухвалення відповідними установами, уповноваженими державою, положень, що регламентують функціонування банків у вигляді нормативних актів, інструкцій, директив. Вони базуються на чинному законодавстві, конкретизують та роз'яснюють основні положення законів. Законодавчі та нормативні положення визначають такі межі поведінки банків, які сприяють надійному та ефективному функціонуванню банківської системи» [3].

Підкреслюємо, що «негативні наслідки світової фінансової кризи на банківську систему України проявилися у: зниженні темпів розвитку ринку

фінансових послуг в Україні; зниженні сукупного попиту населення внаслідок негативних очікувань, що в свою чергу призвело до зниження темпів зростання ВВП; послабленні ділової активності суспільства; скороченні обсягів виробництва кредитно залежними підприємствами; прагненні деяких українських політиків «перекласти» проблеми фінансового ринку на населення України загалом» [4].

Однак, на нашу думку, «це дещо спрощене розуміння, яке не конкретизує мету та завдання, що стоять перед центральним банком як головним регулятивним органом, покликаним забезпечувати стабільність банківського сектору. На противагу такій позиції другий підхід є більш комплексним. Він трактує банківський нагляд як систему контролю та впорядкованих дій НБУ, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими кредитно-фінансовими установами у процесі їх діяльності законодавства України і встановлених нормативів, для забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників. Такої позиції притримуються О. Любунь, О. Скаско та Т. Смовженко, які наголошують на важливості центрального банку як регулятивного органу, відповідального за підтримку стабільності фінансово-кредитної системи країни» [5].

На наш погляд, «досить поширеним є розуміння категорії банківський нагляд як цілісного і неперервного моніторингу діяльності банків для забезпечення надійності та стійкості окремих банків і банківської системи в цілому. Б. Адамик під поняттям банківське регулювання розуміє систему заходів, за допомогою яких центральний банк забезпечує стабільне, безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізаційним процесам у банківському секторі»[6].

Водночас основною метою банківського нагляду науковець вважає «своєчасне реагування на порушення та негативні тенденції в діяльності комерційних банків для їх нормалізації, укріплення фінансового стану, підтримки стабільності й надійності як кожного банку зокрема, так і

банківської системи загалом. В. Романишин та Ю. Уманців під банківським наглядом розуміють цілісний і неперервний моніторинг діяльності банків для забезпечення надійності та стійкості окремих банків та банківської системи в цілому» [7, с. 255].

За твердженням дослідників, «банківський нагляд – це система, яку використовує держава, щоб гарантувати стабільність та безпеку фінансової системи країни» [5].

У Законі України «Про банки і банківську діяльність» визначено, що «метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках» [8].

«Регламентовані межі нормативних значень покликані сприяти надійному та ефективному функціонуванню банківського сектору» [9, с. 34].

Аналіз даних, наведених засвідчує безпосередній вплив Національного банку України, як найбільшого та найвпливовішого банку країни, на діяльність банківських установ України як щодо окремих аспектів регулювання їх діяльності, так і щодо врегулювання ситуації на грошово-кредитному та фінансовому ринках країни в цілому. Окремі показники дають змогу зробити висновки про дотримання в цілому комерційними банками встановлених економічних нормативів.

Таким чином, якщо розглядати економічний цикл, він включає чотири основні фази, які послідовно змінюють одна одну: «криза», «депресія», «відновлення» (підйом) та «пік» (бум). На наш погляд, саме на цьому етапі банківська система України пройшла свої фази «відновлення» та «підйому», значною мірою чого сприяв прихід іноземних банків. Так, серед переваг проникнення іноземного капіталу у вітчизняний банківський сектор провідні вітчизняні економісти виділили: посилення конкуренції на ринку банківських послуг; консолідація банків, внаслідок якої відбувається збільшення капіталізації вітчизняних банків; прискорення впровадження в банках новітніх банківських технологій; підвищення прозорості банківської системи

України; зростання кредитних ресурсів; залучення в економіку іноземних інвестиційних ресурсів [10; 11].

Проте, незважаючи на відносно задовільне значення встановлених економічних нормативів у цілому по банківській системі України, мають місце випадки невиконання та недотримання нормативів окремими комерційними банками. А це може бути прямим свідченням утрати ліквідності та платоспроможності, а отже, і погіршення фінансової стійкості даними установами та виконання ними своїх зобов'язань перед вкладниками. Систематичне порушення економічних нормативів збільшує кількість банків, віднесених Національним банком України до категорії проблемних, а отже, є потенційною загрозою для безпеки та стабільності всієї банківської системи. Усе зазначене підтверджує тезу про необхідність застосування якісно нових підходів до здійснення банківського нагляду з боку Національного банку України.

Вважаємо, що ключовим індикатором та лакмусовим папірцем якості нагляду повинна бути не кількість відкликаних ліцензій у банків, а рівень довіри до сучасного банківського сектору, результативність та стійкість банківської системи. Банківський сектор є вагомою та складною динамічною системою, яка підпорядковується законам ринку, а тому навіть найменші кон'юнктурні коливання неодмінно впливають на його функціонування. Крім того, в умовах ринку відбувається жорстка конкурентна боротьба між банками, що змушує їх підвищувати ризиковість здійснюваних операцій. Це, своєю чергою, погіршує та ускладнює процедуру здійснення банківського нагляду.

Позитивний ефект проявляється в тому, що ці заходи можуть розглядатися водночас як елемент банківського нагляду й як елемент банківського регулювання, маючи на меті забезпечення стабільної діяльності банків та мінімізацію ризиків, що супроводжують банківську діяльність. Негативний ефект пов'язаний із тим, що банки, прагнучи уникнути

відповідальності за виявлені порушення, часто приховують своє реальне становище, що ускладнює процес нагляду за ними.

Закритість і недостовірність інформації, оприлюдненої комерційними банками, унеможлиблює ефективне та багатовекторне виконання наглядових функцій Національним банком України та не дає змоги достовірно оцінити роботу банку, тому надзвичайно важливо, щоб у разі встановлення фактів порушень до банку запроваджувалася система санкцій, адже будь-яке накладення стягнень наглядовим органом буде давати можливість його вкладникам робити свідомий вибір.

Невирішеною проблемою є небажання банків надавати правдиву інформацію про свій фінансовий стан. Ця проблема повинна вирішуватися у загальнодержавній площині, зокрема Національним банком України, до виняткової компетенції якого належить розкриття даної інформації. Це дасть можливість клієнтам спостерігати за динамікою розвитку банків, а банківський менеджмент змусить ретельніше слідкувати за дотриманням нормативів. Такий захід забезпечить запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу комерційним банком та посилить відповідальність власників. НБУ необхідно запровадити відкритий інформаційний нагляд, який дасть змогу захистити інтереси вкладників, а також інші банки. Запровадження такого нагляду сприятиме збільшенню привабливості банківського сектору, адже зменшиться можливість анулювання ліцензій банків унаслідок упередженої думки недобросовісних працівників органів нагляду.

Удосконалити систему нагляду можна за допомогою поточного моніторингу (так званого, перегляду) діяльності банків, який би давав змогу виявляти та розпізнати конкретні операції, що суперечать вимогам нормативно-правової бази, яку презентує НБУ і власним внутрішньобанківським положенням та запобігати їх проведенню. Незважаючи на чіткість поставленої прогресивної мети банківського нагляду, сучасний стан та проблематику банківської системи України свідчать про її

неспроможність протидіяти негативним та досить вагомим впливам як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, вчасно ідентифікувати потенційні ризики та адекватно реагувати на них, що є надзвичайно актуальним і зараз.

Таким чином, основними компонентами індикативного регулювання є:

1) засоби впливу, пов'язані з визначенням кількісних параметрів прогресивного банкінгу:

- встановлення обов'язкових економічних норм; визначення норм обов'язкових резервів для банків; встановлення норм відрахувань до резервів для покриття ризиків від активних банківських операцій.

2) засоби впливу опосередкованого характеру:

- визначення процентної політики, рефінансування банків; застосування кореспондентських відносин, застосування операцій з цінними паперами на відкритому ринку; застосування імпорту та експорту капіталу; управління золотовалютними резервами тощо.

«Банківський нагляд розглядається також як моніторинг процесів, що відбуваються в банківській системі на різних стадіях функціонування банків – від моменту створення до моменту ліквідації, а також застосування щодо них певних коригувальних заходів і засобів примусового впливу з метою регулювання їх діяльності» [5, с. 27].

Слід акцентувати, що відповідно до «Концепції реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року» заплановано на I квартал 2019 р Держаудитслужбою удосконалення механізму здійснення контролю за місцевими бюджетами, зокрема уніфікація та стандартизація підходів до проведення аудиту місцевих бюджетів шляхом розроблення стандарту (методики) проведення аудиту місцевих бюджетів, дорожньої карти відбору теми аудиту, планування, організації, проведення аудиту та моніторингу результатів впровадження аудиту [27].

Отже, існує проблема неефективності та низької результативності банківського нагляду. Своєчасно реагуючи на порушення та виявлені негативні тенденції у діяльності комерційних банків, центральний банк може впливати на діяльність як окремих банківських установ для нормалізації їх роботи, укріплення фінансового стану, підтримки стабільності та надійності, так і контролювати фінансовий ринок у цілому, впливаючи на прискорення чи уповільнення економічного зростання.

Вважаємо, що подальші дослідження потрібно спрямувати на те, щоб обґрунтувати стратегічні засади розвитку архіважливого банківського регулювання та нагляду в Україні з урахуванням сучасних реалій.

Також потрібно сконцентрувати зусилля на розробленні системи дій НБУ як органу банківського нагляду для забезпечення стабільного функціонування банківського сектору та захисту інтересів його клієнтів і кредиторів на основі більш активного впровадження якісних вимог до фінансового стану банків, зокрема актуального зараз впровадження системи раннього реагування та комплексної оцінки ризиків.

1.2. Повноваження, місце та функції Національного банку України у банківській системі України

Однією з сучасних глобальних фінансових проблем останнього часу є зростання значної кількості випадків участі банків у процесі відмивання грошей. Це завдає значної моральної шкоди кредитним установам, підриває довіру вкладників, більше того – обіг таких грошей шкодить економіці держави.

Легалізація (відмивання) доходів включає дії, спрямовані на приховування або маскуванню незаконного походження коштів чи іншого майна чи їх володіння, права на такі кошти чи майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а також самостійне придбання, володіння

або використання коштів або іншого майна за умови, що особа усвідомлює, що вони були доходом.

Етапи процесу легалізації злочинних доходів такі: розміщення, розшарування, інтеграція.

«На першому етапі відбувається попереднє відмивання брудних грошей. У банківському секторі це проявляється в діях, спрямованих на уникнення ідентифікації клієнтів. На другому етапі метою відмивання грошей є відокремлення злочинних грошей від їх джерела шляхом проведення ряду фінансових операцій, які забезпечують анонімність цінностей власності. Третій етап – інтеграція. Гроші (фінанси) набувають легального джерела походження та вкладаються в легальну економіку» [14, с. 2].

У 1989 році для протидії процесу відмивання грошей було створено Групу фінансових дій з відмивання грошей (FATF).

FATF була створена як міжурядовий орган для розробки та просування стратегій боротьби з відмиванням грошей. Така стратегія передбачає запобіжні заходи, які дозволять запобігти використанню брудних грошей у можливих подальших злочинних діях, а також їх вплив на легальну економічну діяльність. Група FATF складається з 29 членів-країн та міжнародних організацій. Членами FATF є переважно країни Західної Європи та Північної Америки, а також Європейська комісія як наднаціональна установа.

Останнім часом роль FATF як організатора міжнародної протидії системам відмивання грошей значно зросла. До «чорних списків» групи входять країни, які не співпрацюють у боротьбі з відмиванням грошей. Ці списки включають країни, уряди яких, на думку експертів FATF, не дотримуються належним чином «Сорока рекомендацій» FATF.

Основним змістом «Сорока рекомендацій» FATF є формування правової бази для боротьби з відмиванням грошей. Рекомендації зосереджуються на необхідності посилення контролю за фінансовими

операціями з метою виявлення підозрілих та подальшого контролю за ними як самими банками, так і правоохоронними органами.

«Фінансовий моніторинг – це комплекс заходів, спрямованих на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Система фінансового моніторингу в Україні складається з двох рівнів: державного (обов'язкового) та первинного (внутрішнього) фінансового моніторингу» [13].

На думку І. Хітри «адміністративно-правове регулювання забезпечується спеціальним державно-правовим механізмом, який складається, по-перше, з організаційно-структурних утворень, по-друге, з адміністративно-правових засобів впливу на відносини у цій сфері. Під організаційно-структурними утвореннями розуміються виконавчі та розпорядчі органи держави та місцевого самоврядування, наділені відповідними адміністративними повноваженнями, під адміністративно-правовими заходами – актами управління, призначеними для регулювання зазначеної сфери» [14, с. 2].

Державний (обов'язковий) фінансовий моніторинг – це комплекс заходів спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу для аналізу інформації про фінансові операції, що надається суб'єктами первинного фінансового моніторингу, а також заходів щодо перевірки такої інформації відповідно до законодавства України.

Суб'єктами державного фінансового моніторингу є:

- спеціально уповноважений орган виконавчої влади з питань фінансового моніторингу (Держфінмоніторинг України);

- Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України, Міністерство транспорту та зв'язку України, Міністерство економіки України.

Державне регулювання та нагляд у галузі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму здійснюються стосовно:

1) банків, платіжних організацій та членів платіжних систем, які є банківськими установами, – НБУ;

2) фондових бірж, компаній з управління активами та інших професійних учасників ринку цінних паперів (крім банків) – Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

3) страховиків, ломбардів та інших фінансових установ, а також юридичних осіб, які надають фінансові послуги відповідно до законодавства (крім фінансових установ та інших юридичних осіб, щодо яких здійснюється державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та боротьби з відмиванням грошей) отримані злочинним шляхом або фінансування тероризму здійснюються іншими суб'єктами державного фінансового моніторингу), платіжними організаціями та членами платіжних систем, які є небанківськими установами, – Національною комісією з питань державного регулювання ринків фінансових послуг;

4) суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або будь-які інші азартні ігри, суб'єкти господарювання, які торгують дорогоцінними металами та дорогоцінними каменями та виробами з них, аудитори, аудиторські фірми, фізичні особи - підприємці, які надають послуги з бухгалтерського обліку – Міністерством фінансів України;

5) нотаріусів, адвокатів та інших осіб, що надають юридичні послуги – Міністерством юстиції України;

6) поштових операторів (з точки зору їх грошового переказу) – Міністерством транспорту та зв'язку України;

Первинний (внутрішній) фінансовий моніторинг – діяльність суб'єктів первинного фінансового моніторингу з виявлення фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, та інших фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів.

Суб'єктами первинного фінансового моніторингу є:

- банки, страховики (перестраховальники), кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи;
- платіжні організації, члени платіжних систем, еквайрингові та клірингові установи;
- товарні, фондові та інші біржі;
- професійні учасники ринку цінних паперів;
- компанії з управління активами;
- поштові оператори, інші установи, що проводять фінансові операції з переказу коштів;
- філії або представництва іноземних економічних суб'єктів, які надають фінансові послуги в Україні;
- спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу:
  - а) суб'єкти господарювання, які надають посередницькі послуги при здійсненні операцій з купівлі-продажу нерухомості;
  - б) суб'єкти господарювання, які торгують готівкою на дорогоцінні метали та дорогоцінне каміння та вироби;
  - в) суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та азартні ігри, включаючи казино, електронні (віртуальні) казино;
  - г) нотаріуси, юристи, аудитори, аудиторські фірми, фізичні особи - підприємці, які надають бухгалтерські послуги, суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги;
  - д) фізичні особи - підприємці та юридичні особи, які здійснюють фінансові операції з товарами (виконують роботи, надають послуги) за готівку, за умови, що сума такої фінансової операції дорівнює або перевищує суму 150 000 гривень, у випадках, передбачених законодавством;

Фінансова операція підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу, якщо сума, за яку вона проводиться, дорівнює або перевищує 150 000 грн. (для суб'єктів господарювання, що здійснюють азартні ігри – 13 000 грн.) або дорівнює або перевищує суму в еквіваленті в іноземній валюті 150 000 грн.

(суб'єкти азартних ігор – 13000 грн.), і має одну або декілька з таких характеристик:

- перерахування коштів на анонімний (нумерований) рахунок за кордон та отримання коштів з анонімного (нумерованого) рахунку з-за кордону, а також переказ коштів на рахунок, відкритий у фінансовій установі в країні, зазначеній Кабінетом Міністрів України до списку офшорних зон;

- купівля-продаж чеків, дорожніх чеків чи інших подібних платіжних засобів за готівку;

- зарахування або перерахування коштів, надання або отримання позики (позики), проведення інших фінансових операцій, якщо хоча б однією із сторін – учасниками фінансової операції є фізична або юридична особа, яка має відповідну реєстрацію, місце проживання або місцезнаходження в країні (на територіях), яка не виконує або неналежно виконує рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, що займаються боротьбою з відмиванням грошей або фінансуванням тероризму, або одна із сторін – особа, яка має банківський рахунок та зареєстрована у зазначеній вище країні (територіях);

- зарахування коштів на рахунок готівкою з подальшим їх перерахуванням того самого або наступного робочого дня іншій особі;

- зарахування коштів на поточний рахунок юридичної або фізичної особи-підприємця або списання коштів з поточного рахунку юридичної або фізичної особи-підприємця, строк діяльності яких не перевищує трьох місяців з дати реєстрації, або зарахування коштів на поточний рахунок або списання грошових коштів з поточного рахунку юридичної або фізичної особи - підприємця, якщо операції за вказаним рахунком не проводились з дня його відкриття;

- переказ коштів за кордон особою за відсутності зовнішньоекономічного договору (контракту);

- обмін банкнот, особливо іноземної валюти, на банкноти інших номіналів;

- проведення фінансових операцій з цінними паперами на пред'явника, не депонованими в депозитарних установах;
- проведення фінансових операцій з векселями з бланковим індосаментом або індосаментом на пред'явника;
- розрахунок фінансової операції готівкою;
- проведення фінансових операцій за операціями, форма оплати яких не визначена;
- отримання (оплата, переказ) страхової (перестраховальної) виплати (страхової премії);
- здійснення страхової виплати або страхового відшкодування;
- виплата (переказ) особі виграшу в лотерею, придбання фішок, жетонів, внесення чергового платежу за право участі в азартних іграх, виплата (передача) виграшів суб'єктом господарювання, який проводить азартні ігри;
- «розрахунки за зовнішньоекономічним контрактом, який не передбачає фактичного постачання товарів, робіт та послуг на митну територію України» [13].

«НБУ є суб'єктом державного фінансового моніторингу, що багатовекторно здійснює державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, які одержанні злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму щодо банків, платіжних організацій та членів платіжних систем, що є банківськими установами» [16].

Національний банк України відповідно до Закону у межах повноважень сприяє фінансовій стабільності (Роль Національного банку в забезпеченні фінансової стабільності, 2017), в тому числі стабільності банківської системи, за умови, що це не перешкоджає досягненню цінової стабільності. Тому Національний банк приділяє пильну увагу стану фінансової системи загалом та аналізу і протидії ризикам, які можуть порушити її стійкість.

Національний банк України сприяє фінансовій стабільності шляхом:

- «здійснення макропруденційного аналізу, проведення макрострес-тестування банківської системи з метою виявлення системних ризиків;
- розроблення та імплементації інструментів макропруденційної політики (ESRB, 2017) для запобігання кризам;
- участі у підготовці законодавства, що регулює діяльність банківського сектора;
- підтримки банківської системи як кредитор останньої інстанції;
- контролю фінансової стійкості окремих банків насамперед системно важливих, у тому числі за допомогою стрес-тестування;
- нагляду за платіжними системами та системами розрахунків; - співпраці з іншими державними органами, які здійснюють внесок у забезпечення фінансової стабільності.

Крім того, певні зобов'язання Національного банку стосовно відновлення стабільності та довіри у фінансовому секторі містяться у Програмі співробітництва з Міжнародним валютним фондом» [17].

Окрім мандату, на сприяння фінансовій стабільності Національний банк має у своєму розпорядженні значні інструменти регулювання банківської системи, доступ до мікроданих фінансового сектора, аналітико-прогнозні моделі – все, що дозволяє оперативно реагувати на кризові явища. Таким чином, Національний банк є органом, який фактично здійснює мікро- та макропруденційне регулювання.

Важливо зазначити, що «за результатами аналізу ризиків фінансової системи та економіки звіт про фінансову стабільність публікується кожні шість місяців (НБУ, 2017) – ключовий публічний документ центральних банків світу, мета якого – ідентифікація ризиків фінансової стабільності в Україні, аналіз їхнього впливу на фінансову систему та економіку країни та надання рекомендації щодо посилення фінансової стабільності. Указом Президента України №170/2015 24 березня 2015 року було створено міжвідомчу Раду з фінансової стабільності (НБУ, 2015) високого рівня за участю керівників ключових регуляторів фінансового ринку. Та й хоча Рада

є, по суті, певною «площадкою» для обговорення актуального кола проблем із забезпечення фінансової стабільності та упередження наявних кризових ознак у розвитку фінансової системи, її створення є позитивним моментом у побудові системи забезпечення фінансової стабільності. Відповідальність за підтримку фінансової стабільності Національний банк частково поділяє з Міністерством фінансів, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) та Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО). Крім того, в період перебудови власної організаційної структури Національний банк України провів реформу системи прийняття рішень на рівні комітетів (НБУ, 2017)» [18].

В рамках дев'яти спеціалізованих комітетів Правлінням Національного банку їм було делеговано частину своїх повноважень. Тим самим було проведено перехід від прийняття одноосібних рішень до колегіальних рішень комітетів, що сприяло підвищенню якості прийнятих рішень і ефективності роботи Правління, а також утворило можливості для крос-функціонального обміну інформацією та результатами аналізу.

За своєю функціональністю створені комітети було розподілено на:

1. Стратегічний рівень (policy making).
2. Тактичний рівень (policy execution).
3. Підтримка (support). У рамках трансформації регулятора були створені та діють такі комітети: Комітет з управління змінами, Комітет з монетарної політики, Комітет з фінансової стабільності, Кредитний комітет, Комітет з управління активами та пасивами, Комітет з конкурсних торгів, Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем. Крім того, було заплановано створення Бюджетного комітету та Комітету з управління операційними ризиками та безперервністю діяльності. Розподіл функцій та повноважень створених

структурних одиниць, які формують фарватер розвитку системи забезпечення фінансової стабільності в Україні, наведено в таблиці

2. Окремо хотілось би відмітити, що зміни, які було започатковано у 2015 році, торкнулись не тільки перебудови власної організаційної структури.

Так, було започатковано принципові зрушення, які торкалися наступних напрямів.

1. Перегляд підходів до складових інструментів макропруденційної політики.

2. Перехід до банківського нагляду на основі кластеризації за допомогою групування для цілей нагляду банків зі схожими бізнес-моделями.

3. Зміна підходів до проведення стрес-тестування.

Відповідно до Конституції України основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України. На виконання своєї основної функції він сприяє дотриманню стабільності банківської системи, а також, у межах своїх повноважень, — цінової стабільності.

Інші функції Національного банку закріплені у статті 7 Закону «Про НБУ» [17]:

- відповідно до Основних принципів грошово-кредитної політики, розроблених Радою Національного банку України, визначає та проводить грошово-кредитну політику;

- монополізує випуск національної валюти України та організовує її обіг;

- виступає в ролі позикодавця для банків та організовує систему рефінансування;

- встановлює для банків правила здійснення банківських операцій, бухгалтерського обліку та звітності, захисту інформації, коштів та майна;

- організовує створення та методичне забезпечення системи грошово-кредитної та банківської статистичної інформації та статистики платіжного балансу;
- визначає систему, порядок та форми розрахунків, у тому числі між банками;
- визначає напрямки розвитку сучасних електронних банківських технологій, створює, координує та контролює створення електронних платіжних засобів, платіжних систем, автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації:
  - здійснює банківське регулювання та нагляд;
  - веде Державний реєстр банків, здійснює ліцензування банківської діяльності та операцій у випадках, передбачених законодавством;
  - веде офіційний реєстр ідентифікаційних номерів емітентів платіжних карток вітчизняних платіжних систем;
  - сертифікує аудиторів, які здійснюватимуть аудит банків, тимчасових адміністраторів та ліквідаторів банку;
  - складає платіжний баланс, аналізи та прогнози;
  - представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співпраця здійснюється на рівні центральних банків;
  - здійснює валютне регулювання відповідно до повноважень, визначених спеціальним законом, визначає порядок здійснення операцій з іноземною валютою, організовує та здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, ліцензованими Національним банком на здійснення валютних операцій;
  - забезпечує накопичення та зберігання золотовалютних резервів та операцій з ними та банківськими металами;
  - аналізує стан грошово-кредитних, фінансових, цінкових та валютних відносин;

- організовує збір та перевезення банкнот та монет та інших цінностей, видає ліцензії на право збору та перевезення банкнот та монет та інших цінностей;

- реалізує державну політику щодо охорони державної таємниці в системі Національного банку;

- бере участь у тренінгах для банківської системи України;

- визначає особливості функціонування банківської системи України на випадок воєнного стану чи особливого періоду, здійснює мобілізаційну підготовку Національного банку;

- вносить в установленому та відповідному порядку пропозиції щодо законодавчого врегулювання питань, спрямованих на виконання функцій Національного банку України;

- забезпечує методичну підтримку зберігання, захисту, використання та розкриття інформації, що становить банківську таємницю;

- виконує інші функції у фінансово-кредитній сфері в межах компетенції, визначеної законом.

«Національний банк України має право подавати Президенту України у встановленому порядку (процедурі) пропозиції щодо законодавчого врегулювання питань, спрямованих на виконання функцій Національного банку України. Національний банк та Кабінет Міністрів України проводять взаємні консультації з питань грошово-кредитної політики, розробки й здійснення загальнодержавної програми економічного та соціального розвитку. Національний банк на запит Кабінету Міністрів України надає інформацію щодо монетарних процесів. Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади на запит Національного банку надають інформацію, що має вплив на стан платіжного балансу» [17].

«Голова Національного банку або за його дорученням один із його заступників можуть брати участь у засіданнях Кабінету Міністрів України з правом дорадчого (консультативного) голосу. У засіданнях Правління

Національного банку можуть брати участь члени Уряду України з правом дорадчого (так званого, консультативного) голосу. Національний банк України має право подавати Кабінету Міністрів України у встановленому порядку (процедурі) пропозиції щодо законодавчого врегулювання питань, спрямованих на виконання функцій Національного банку України» [17].

Отже, в кінці даного підрозділу, ми можемо підвести підсумки, що забезпечення фінансової стабільності стало одним з ключових завдань не тільки центральних банків світу, а й також Національного банку України, розбудову системи забезпечення якої він вибудовує з урахуванням багатого зарубіжного досвіду. Ключові зміни щодо цього було розпочато у період системної кризи 2014–2015 років, у тому числі – із залученням керівників ключових регуляторів фінансового ринку.

Ці зміни торкнулись не тільки широкомасштабної та амбіційної перебудови власної організаційної структури, яка забезпечує економічну та фінансову стабільність. Як зазначається в програмних документах НБУ, трансформація регуляторної функції передбачає, насамперед, підвищення його інституційної спроможності за рахунок оптимізації діяльності та підвищення рівня комунікації як сучасного мобільного регулятора, готового до нових викликів в умовах, що швидко змінюються.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МОДЕЛЕЙ У ПУБЛІЧНОМУ РЕГУЛЮВАННІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Банківський нагляд та окремі аспекти публічного регулювання в умовах європейської інтеграції

Найбільш успішні аспекти міжнародної банківської практики лежать в площині формування і розвитку вітчизняної системи банківського нагляду, що має архіважливе значення.

До специфічних об'єктів банківських правовідносин відносять банківську інформацію, яка є банківською таємницею. «Законодавчо встановленні зобов'язання банку щодо збереження банківської таємниці та порядок (процес) її розкриття. Проте суттєвим недоліком існуючого захисту банківської таємниці є відсутність: вказівки про право на захист інформації про тих осіб, які були клієнтами банку в минулому; зобов'язання працівників банку й контролюючих органів зберігати банківську таємницю незалежно від того, чи продовжує особа працювати в банку; зазначення строку зберігання інформації, віднесеної до банківської таємниці» [20]. Основним суб'єктом правовідносин у банківській сфері є НБУ.

«Специфіка правового статусом НБУ полягає в тому, що він значно відрізняється від статусу господарюючих об'єктів, будь-якого виду та статусу органів виконавчої влади. Особливості правового статусу національного банку України вивчаються В. Биховченко, О. Качан, В. Костицьким, В. Крутушкіною, Ю. Огорілко, А. Сиротою, В. Сухонос, Ю. Тополь, В. Храпкіною та іншими науковцями. зокрема, О. Качан висловлює пропозицію, що правовий статус НБУ з юридичної точки зору може визначатися на конституційному, спеціальному законодавчому, підзаконному (на рівні актів НБУ) рівнях» [20, с. 13].

У контексті європейської інтеграції особливе значення мають уніфіковані положення законодавства ЄС про банківську діяльність та принципи ефективного банківського нагляду, розроблені європейськими країнами в рамках Базельського комітету з банківського нагляду. Слід зазначити, що ще в 2007 році Україна однією з перших оцінила реалізацію Базельських основних принципів ефективного банківського нагляду в рамках Програми оцінки фінансового сектору України. Згідно з доповіддю експертів спільної місії МВФ та Світового банку, НБУ зробив значні кроки для ефективного впровадження стандартів Базельського комітету з банківського нагляду та передової міжнародної практики.

«В даний час Україною повністю або переважно виконуються 25 Базельських Основних принципів: передумови для ефективного банківського нагляду; ліцензування і структура; пруденційні норми і вимоги; методи поточного банківського нагляду; стандарти бухгалтерського обліку; заходи наглядового реагування; міжбанківська міжнародна діяльність» [21].

«Банківський нагляд може бути ефективним тільки в тому випадку, якщо він вагомо здійснюється: у відповідному макроекономічному середовищі; у режимі розумної та стійкої макроекономічної політики; при добре розвиненій інфраструктурі; за ефективною ринковою дисципліною; за наявності процедур для ефективного розв'язання проблем, що виникають, і механізму, здатного забезпечити належний рівень системного захисту (або безпеки і надійності кредитних організацій)» [22].

Слід вказати, що «складність внутрішньої побудови функціонального комплексу операцій, які входять до складу механізму банківського нагляду, визначає необхідність формування єдиного підходу щодо узгодження змісту і процедур виконання даних функцій, що має забезпечити дієвість наглядової діяльності у цілому. Створення такого підходу насамперед має ґрунтуватися на упорядкуванні системи принципів, дотримання яких в процесі розбудови механізму банківського нагляду буде сприяти вирішенню зазначеного завдання» [23].

Важливо наголосити, що якщо ми «візьмемо за основу функціональний підхід до визначення статусу НБУ в системі органів державної влади. з цієї точки зору, НБУ має особливий статус. Він полягає в тому, що: - з одного боку, НБУ властиві ознаки органу виконавчої влади, з іншого боку, його не можна віднести до жодної з трьох гілок державної влади. НБУ є особливим центральним органом державного управління в грошово-кредитній та фінансовій сферах. НБУ наділений владними та правовими повноваженнями, згідно з якими він є самостійною юридичною особою; його майно хоч і формально, але перебуває в державній власності, водночас НБУ розпоряджається ним як власник. НБУ не є комерційною організацією, але поєднує в собі окремі риси комерційної банківської структури й державного відомства. НБУ не знаходиться на державному фінансуванні, а відраховує суми перевищення доходів над видатками до державного бюджету» [16, с. 152].

Систематизація принципів банківського нагляду, запропонованих Базельським комітетом з банківського нагляду має актуальне значення в даному проєкті.

Банківський нагляд постійно вдосконалюється та розвивається. Зокрема, подолання негативних та рушійних наслідків світової фінансової кризи призвело до концептуальних змін у системі банківського нагляду: по-перше, основним джерелом фінансової нестабільності країни є ризики, тому необхідно утворити моніторинг та управління ризиками; по-друге, необхідно підвищити рівень публічності банків та розкриття інформації про їх діяльність; по-третє, надмірне державне регулювання та втручання у банківський бізнес не сприяє його ефективності та стабільності в сучасних ринкових умовах, тому необхідно посилити самоорганізацію та відповідальність банків при оцінці всіх ризиків.

У відповідь на світову фінансово-економічну кризу в Європі були сформульовані треті правила Базельського комітету з банківського нагляду

(Базель 3), суть яких полягає у зосередженні уваги на трьох аспектах банківської діяльності:

1) Посилення вимог до якості капіталу. Значні втрати економіки та банківського сектору під час світової фінансової кризи 2008-2009 рр., а також тривала рецесія змусили європейські країни задуматися про необхідність формування «антициклічного буфера» капіталу;

2) Запровадження коефіцієнта левериджу (відношення позикових коштів до власних коштів) на рівні 3% та нових коефіцієнтів ліквідності: коефіцієнт покриття ліквідності та чистий коефіцієнт стабільного фінансування.

3) Реформування механізмів гарантування вкладів населення. Рекомендований мінімум для банків ЄС встановлений на рівні 100 тис. Євро (в Україні – 200 тис. грн).

«Більш детально вплив цих напрямків банківської діяльності на мікро- та макrorівнях представлено в таблиці 1. Стандарти «Базеля 3» європейські країни планують вводити поступово до 2019 р. Важливо, що банки мають сформувати статутні фонди за новими правилами до 2015 р., а буферний капітал – до 2019 р.» [24, с. 91]. Впровадження правил «Базеля 3» на Україну вплине опосередковано. Нині банківський сектор в країні приведений у відповідність до стандартів «Базеля 1» та частково «Базеля 2», поетапне впровадження якого повинно завершитися до 2020 р. Імплементация інших стандартів в Україні є винятком.

Ці вимоги виконують переважно банки з іноземним капіталом. Очевидно, що європейські банки вимагатимуть від українських дочірніх компаній відповідати стандартам Базель-3, але цей перехід буде індивідуальним та поступовим. Основними напрямками інтеграції банківської системи України до Європейського Союзу та заходами щодо їх практичної реалізації мають бути такі:

1. Забезпечення стабільності та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи на міжнародних ринках банківських послуг.

Для цього необхідно привести банківське регулювання у відповідність до вимог стандартів Базельської угоди про капітал; підвищити рівень капіталізації банківської системи; поширення досвіду зарубіжної практики в галузі інтегрованого управління ризиками банківських установ; посилення корпоративної відповідальності банківських установ (відповідальність за захист прав споживачів фінансових послуг та запобігання недобросовісній конкуренції).

2. Розробка механізму запобігання та зменшення ризиків, який може бути додатково введений у вітчизняну банківську систему у зв'язку з розширенням процесів європейської інтеграції, та інструментів для його реалізації. Перш за все, це стосується вдосконалення нормативно-правового забезпечення умов та порядку прийому іноземних банків, проведення стрес-тестування банків, мінімізації ризиків їх діяльності. По-друге, для підвищення рівня захисту коштів фізичних осіб необхідно запровадити диференційовані ставки банківських внесків до ФГВФО залежно від ступеня банківського ризику, який залежить від ставок депозитів, частки коштів у пасивах банку та співвідношення депозитів в іноземній валюті та гривні

Дуже важливо підвищити вимоги до якості капіталу та активів у найбільших банках, що є критично важливим для стабільності вітчизняної банківської системи та покращення рівня корпоративного управління в них. Усі ці заходи посилять переваги та запобігатимуть прояву кризових явищ при інтеграції банківського сектору до європейського співтовариства.

3. Покращення функціонування вітчизняної банківської системи. Необхідно продовжувати структурну реорганізацію НБУ в частині нагляду за діяльністю банків та збереження фінансової стабільності. Важливо сформувати макропруденційний механізм аналізу, моніторингу та контролю банківської системи, розробити систему ранньої діагностики можливих негативних наслідків діяльності окремих банківських установ, забезпечити рівний доступ до рефінансування НБУ для всіх банків. Потрібно вдосконалити механізм регулювання міжбанківського валютного ринку та

кредитної підтримки банками для розвитку реального сектору економіки. В умовах фінансової нестабільності питання підвищення прозорості банків для відновлення довіри між банками та їх клієнтами стає дуже актуальним.

4. «Продовження діалогу з банківськими регуляторами з країн ЄС вимагає укладення протоколів про співпрацю з банківськими регуляторами та наглядовими органами країн ЄС, які є країнами походження, для банків з дочірніми компаніями та представництвами в Україні та посилення координації заходів макропруденційного нагляду України з відповідними заходами зарубіжних країн»[19].

Важливо акцентувати, що «окремі питання діяльності НБУ до цього часу, хоча і вказані в законодавстві, не врегульованні ним, це, зокрема, порядок (певний процес) і процедура спільної нормотворчості між НБУ і кабінетом Міністрів України. в умовах світової фінансової кризи роль та значення НБУ переглядається. окремими науковцями висловлюється думка про необхідність його розформування, оскільки за своїми можливостями центральні банки вже втратили своє значення [25, с. 10].

В юридичній літературі висловлюються погляди, що національний банк України не в змозі «сформувати банківську систему, спроможну забезпечити інвестиційно-інноваційний розвиток економіки через доступні за ціною банківські кредити» [26, с. 157].

«Акти застосування в банківській сфері діють у вигляді індивідуальних актів, пов'язаних з юридично-владною діяльністю НБУ. Вони поділяються на постанови, розпорядження, роз'яснення тощо. індивідуальні акти НБУ залежно від підстав їх видання стосуються або його діяльності, або діяльності комерційних банків» [27, с. 412].

Слід наголосити, що до таких актів відноситься, зокрема, «постанова правління НБУ від 24.05 2012 року №207 «про здійснення операції з обміну готівкової іноземної валюти в період проведення фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу України». М. Плотнікова виділяє в своїх працях «другу групу індивідуальних актів – рішення, які стосуються

видачі ліцензії, дозволів, застосування заходів впливу до банківських установ тощо» [27, с. 412].

Індивідуальні правові акти приймаються правлінням НБУ, радою НБУ, головою НБУ, створеними ним спеціально органами, самостійними структурними підрозділами центрального апарату НБУ, територіальними управліннями.

Аналізуючи їх, зазначимо, що «найчастіше індивідуальні правові акти правління НБУ приймаються у зв'язку з оперативним управлінням банківською системою; рішеннями ради НБУ визначаються засади діяльності правління, фінансово-господарська діяльність НБУ, рішення голови НБУ в більшості стосуються організації діяльності НБУ, кадрових питань. російськими вченими правові акти центрального банку РФ на підставі їхніх юридичних ознак поділяються на нормативні, правозастосовні, інтерпретаційні» [28, с. 272].

«В юридичній літературі висловлюється пропозиція, зумовлена банківською практикою, наділити НБУ правом офіційного тлумачення своїх нормативно-правових актів у формі офіційних роз'яснень, обов'язкових для виконання всіма суб'єктами банківських правовідносин» [31, с. 127].

Слід наголосити, що «важлива роль у регулюванні банківських відносин належить підзаконним актам, що містять норми банківського права, таким як акти Президента України та Кабінету Міністрів України; акти міністерств та відомств, що стосуються банківської сфери, а також правові акти НБУ» [32, с. 33-34].

Сучасний стан нормативно-правової регламентації банківської діяльності в Україні свідчить про наявність серйозних проблем, які значно ускладнюють правозастосовну діяльність суб'єктів правових відносин у банківській системі. Невідповідність чинної правової бази соціально-економічним реаліям сьогодення знижує рівень захищеності споживачів банківських послуг, самих банківських установ, зменшує інвестиційну привабливість України. Сьогодні можна зазначити, «що вітчизняне

банківське законодавство є досить заплутаним і таким, що не зовсім різниться логікою власної побудови. Зокрема, правові норми, котрі регламентують банківську діяльність, хаотично «розпорошені» по досить значному масиву нормативно-правових актів, що сильно перешкоджає їх практичній реалізації, а іноді навіть унеможлиблює її» [33].

Отже, наприкінці даного підрозділу слід підсумувати, що на нашу думку, становлення та трансформація, певне видозмінення вітчизняної банківської системи відбувалося в кілька етапів. Так, варто підкреслити «що провідні вітчизняні вчені надають різну періодизацію розвитку. Так більшість досліджень становлення банківської системи проводилися достатньо давно та практично всі закінчуються 2000 роком, а дослідження періодизації розвитку банківської системи П. Матвієнко закінчується 2006 роком, потребує подальшого дослідження трансформації вітчизняної банківської системи» [8].

Отже, наприкінці підрозділу слід вказати, що напрямками подальших наукових розвідок є вивчення механізму макропруденційного аналізу, нагляду і контролю стану банківської системи України, а також принципів (основ) оцінки, стандартів і моніторингу ризику її ліквідності в сучасних умовах.

2.2. Особливості запровадження прогресивного європейського досвіду щодо реалізації державного регулювання розвитку банківської системи в Україні

Інтеграція України в європейський простір як процес, вимагає від України швидкого та нагального проведення економічних реформ. «Основними напрямками економічної політики Уряду України мають бути:

1. Створення ефективної ринкової економіки, зокрема: забезпечення макроекономічної стабільності; проведення структурних реформ; вступ до Світової організації торгівлі; створення передумов для організації зони

вільної торгівлі; формування ринкового підприємницького середовища; створення сприятливого інвестиційного клімату; розвиток конкуренції» [34].

2. Забезпечення подолання конкурентного тиску з боку ЄС, зокрема: зосередження інвестиційних ресурсів та конкурентоспроможних технологій насамперед у тих сферах національної економіки, де створено умови для отримання порівняльних переваг на зовнішньому ринку; зниження матеріально- та енергозатратності виробництва; поліпшення експортної складової економіки та її диверсифікація; підвищення кваліфікаційного рівня працівників.

Для адаптації банківської системи до європейських стандартів архіважливим, згідно першого елементу підходу, є досягнення вільного переміщення капіталу. Відміна обмежень на приплив різного роду капіталу призведе до проникнення іноземних банків на український ринок.

Однак, в значній мірі таке проникнення пов'язане з інвестиційною привабливістю України. Прихід іноземних інвесторів на український ринок банківських послуг зумовлений зростанням попиту на банківські послуги, ширшими можливостями для використання власних продуктів за дещо нижчої вартості, слабшою конкуренцією, порівняно з іноземним ринком, та можливістю отримання вищих прибутків при вкладенні відносно дешевших ресурсів. Прихід іноземного капіталу зробить ринок банківських послуг в Україні більш цивілізованим та прогнозованим.

«Другим елементом підходу до адаптації банківської системи до умов ЄС є наближення до Маастрихтських критеріїв, зокрема: стабільності цін (річна інфляція не може перевищувати середній рівень інфляції у трьох країнах ЄС з найнижчим рівнем інфляції більш як на 1,5 %); дефіциту державного бюджету не більш як 3 відсотки ВВП; державного боргу не більш як 60 відсотків ВВП; зближення відсоткових ставок (середнє номінальне значення довгострокових процентних ставок повинно перевищувати не більше як на 2 відсотки середній рівень цих ставок у трьох країнах з

найстабільнішими цінами); додержання меж коливань валютних курсів (протягом не менше ніж двох років); незалежності центрального банку» [35].

Базою в процесі адаптації банківської системи до умов ЄС є запровадження вагомих європейських підходів при проведенні Національним банком монетарної політики. Для досягнення позитивних результатів від режиму таргетування інфляції в Україні необхідно здійснити ряд заходів, спрямованих на підготовку економіки до переходу на нього.

До них, зокрема, можна віднести: розширення бази економічних досліджень, які є основою таргетування інфляції, в т.ч. збір достовірних статистичних даних щодо розвитку виробництва, ринку праці, зовнішньоекономічної діяльності та ін.; закріплення на законодавчому рівні таргетування інфляції як пріоритетного завдання грошово-кредитної політики Національного банку України; посилення комунікації Національного банку України із громадськістю в частинні роз'яснення щодо мотивів прийнятих тих або інших регулюючих рішень.

«Важливим аспектом у контексті нашого дослідження є визначення ціни на банківські ресурси. Наразі ціна на банківські ресурси є завищеною. З одного боку, банківська система несе великі витрати, які прагне покрити за рахунок високих процентів за кредит. З іншого потреба у кредитних ресурсах спонукає банки активно залучати депозити, сплачуючи за них дещо завищену ціну. Національному банку України необхідно вжити заходи з тим, щоб ціна на ресурси визначалася виходячи з ломбардної ставки або ставки рефінансування» [34].

Національному банку України необхідно проводити, (а у деяких випадках супроводити) гнучку курсову політику, спрямовану на помірну ревальвацію курсу гривні, утворити сприятливі умови для нерезидентів щодо інвестиційного клімату, провести репатріацію українських капіталів, поповнювати золотовалютні резерви, забезпечити стійке позитивне сальдо платіжного балансу. З метою зближення з європейськими країнами України

необхідно поступово зменшувати різницю в рівнях економічного розвитку та рівнях життя населення.

«Потрібно також розширювати економічні відносини з країнами ЄС в торгівельній сфері, брати активну участь в спільних проектах, прагнути наближення до визначених критеріїв конвергенції. Необхідно посилити співробітництво між Національним банком України та ЄЦБ і центральними банками країн ЄС. Подібне співробітництво особливо актуальне в сфері банківського регулювання та нагляду. З одного боку повинна відбуватися співпраця між центральними банками європейських країн, банківськими установами, об'єднання чи злиття комерційних банків, з іншого – координація української банківської політики з політикою країн членів ЄС» [21].

Для наближення законодавства України і ЄС у банківській сфері доцільно: запровадити повідомний характер на придбання істотної участі в банку; спростити перелік документів для отримання банківської ліцензії; вдосконалити процедуру реєстрації прав на нерухоме майно; визнати пріоритетність першого кредитора шляхом реєстрації обтяжень майна; забезпечити ефективне використання системи накопичення інформації про кредитоспроможність позичальників банків на підставі даних бюро кредитних історій; спростити процедуру реалізації заставленого майна в разі неповернення коштів позичальниками.

Важливим завданням розвитку банківської системи України з позицій підвищення її конкурентоспроможності, є збільшення рівня капіталізації банків. Незважаючи на зростання за останні роки рівня капіталізації банків, все ж, його обсяги недостатні для забезпечення в повній мірі потреб соціально-економічного розвитку країни та конкурентоспроможності українських банків з позицій євроінтеграції.

Окремої уваги потребує питання видів діяльності, яким притаманний високий потенційний ризик здійснення легалізації (відмивання) доходів. Державні органи не спроможні проконтролювати в повній мірі ті галузі, де є

значний обіг готівки. Скажімо, для такого виду, як діяльність юридичних осіб, що займаються обміном валют на підставі агентських угод, виправданим було б встановлення фіксованого річного збору. Це позбавить від необхідності здійснювати валютно - обмінні операції без відображення їх в обліку.

Особливої уваги потребують зовнішньоекономічні операції. Дуже небезпечною може бути для держави ситуація, коли спочатку кошти переказуються за кордон, осідають в «офшорних» банках на приватних рахунках, а далі використовуються під час виборчих кампаній. Разом (в купі) з тим, банківським установам слід ширше пропагувати серед клієнтів використання акредитивної форми розрахунків, яка гарантує підприємству безпечність розрахунків, а також негайне повернення коштів у випадку непоставки продукції, сприяє заміні бартера на грошові розрахунки.

Важливим є запровадження навчання банківських службовців, створення внутрішніх баз даних всередині кожного банку, які б допомагали самостійно відслідковувати інформацію про підозрілі операції своїх клієнтів, обмін досвідом між банками щодо виявлення і запобігання фактів «відмивання» грошей.

Зрозумілим було прагнення державних органів до виключення України з «чорного списку» FATF, оскільки це загрожувало розірванню кореспондентських відносин з українськими банками, спонукало іноземні банки ретельніше перевіряти документи українських контрагентів (кошти клієнтів і дійсних власників), акціонерів українських компаній, з якими ведуть бізнес їхні партнери з країн, які входять до FATF. Крім того, FATF могла ускладнити процедуру реєстрації філій українських банків на території країн, що входять до FATF, і застерігати компанії країн своїх членів про ризик ведення бізнесу з українськими партнерами.

Враховуючи важливість протидії легалізації, «відмиванню» брудних коштів для забезпечення стабільного розвитку банківської системи України в умовах глобального наступу тероризму, на нашу думку, необхідно

забезпечувати чітке виконання вимог Закону. Разом (в купі) з тим якісна реалізація такого Закону можлива в комплексі з проведенням податкової реформи.

Адже основним спонукальним мотивом у «відмиванні» коштів в Україні є не наркобізнес, не торгівля зброєю, не тероризм, а ухилення від оподаткування. Лише синхронізація боротьби з «відмивання» грошей і проведення податкової реформи зможуть дати позитивний ефект. Наступною складовою моделі адаптації банківської системи до умов ЄС є функціонування програми гарантування вкладів фізичних осіб з метою забезпечення надійності банківської системи. Максимальна сума депозиту, що гарантовано має бути повернута вкладнику в Україні є недостатньою. Незахищеність банківських вкладів негативно позначається на ресурсній базі банків, довірі вкладника. В ЄС та Україні діють різні схеми гарантування банківських вкладів.

В країнах ЄС діють національні системи, які регулюються на наднаціональному рівні. Характерним для країн ЄС є високий рівень компенсацій, який виплачується по схемах гарантування вкладів. Всі недоступні депозити одного вкладника в одній кредитній установі гарантовано компенсуються в розмірі не менше 20000 євро, незалежно від кількості таких депозитів та їх валюти. Доцільним бачиться збільшення встановленого в Україні розміру компенсації та поступове наближення його до рівня європейських країн. Удосконалити систему гарантування вкладів можна шляхом нарощування капіталу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО). Це дозволить збільшити суму гарантованого відшкодування, а, отже, стимулюватиме населення зберігати свої кошти в банках. Для цього, слід розглянути питання збільшення числа джерел формування капіталу Фонду.

Зокрема, зобов'язати НБУ перераховувати частину (до 20% щорічно) свого прибутку до Фонду, в зв'язку з чим необхідно внести зміни до законів щодо фінансування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (така

практика застосовується в Німеччині, Нідерландах, Іспанії, і багатьох інших країнах.). Ми вважаємо що необхідно прийняти нову редакцію Закону України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», що сприятиме стійкості банківської системи та забезпечить фізичним особам – вкладникам комерційних банків можливості відшкодування коштів у разі неможливості виконання банками своїх зобов'язань щодо їх повернення.

Підсумовуючи вищевикладене, доходимо висновку, що для адаптації умов роботи банківської системи України до стандартів ЄС Національному банку України необхідно: зосередитись на виконанні основної функції центрального банку – грошово-кредитній політиці, забезпечуючи стабільність національної валюти як передумови економічного зростання;

- реально запровадити плаваючий обмінний курс, подолати диспропорцію між готівковим та безготівковим курсами, лібералізувати валютний ринок;
- утворити відповідні передумови для переходу до інфляційного таргетування;
- збільшувати обсяги золотовалютних резервів;
- утворити умови для зниження ціни кредитних ресурсів;
- посилити співпрацю з керівними органами ЄЦБ та центральними банками країн-членів ЄС в сфері монетарної політики, банківського регулювання і нагляду;
- сприяти вільному руху капіталів, послуг;
- узгодити правову базу діяльності банківських установ України з Директивами ЄС; стимулювати розвиток фондового ринку;
- збільшувати рівень капіталізації банків;
- збільшити суми відшкодування за вкладами фізичних осіб шляхом нарощування капіталу

Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; утворити умови для підвищення прозорості банківських операцій, запровадження ефективних процедур протидії “відмиванню” брудних коштів; утворити умови для

функціонування філій іноземних банків в Україні; вдосконалити систему банківського нагляду; розвивати безготівкові розрахунки; сприяти розширенню спектру банківських продуктів; вдосконалити порядок (перебіг) інформування спеціального уповноваженого органу щодо протидії легалізації, відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, відповідно до європейських норм, з метою підвищення якості інформації, що надається.

Обґрунтовано доцільність застосування моделі адаптації банківської системи до європейських умов, яка дозволяє визначити основні орієнтири роботи банківської системи для адаптації її до стандартів ЄС. Слід акцентувати, що комплексний підхід складається з п'яти основних принципів: вільного руху капіталу, Маастрихтських критеріїв, допущення конкуренції, її обмеження, співпраці. Кінцевою метою євроінтеграційних процесів є підвищення рівня життя. Елементами моделі є: відміна обмежень на залучення різного роду капіталу, наближення до Маастрихтських критеріїв, допущення конкуренції в сфері банківських послуг, співпраця центральних банків, органів банківського нагляду, встановлення мінімальних розмірів капіталу, коефіцієнту платоспроможності, меж участі в нефінансових установах, обмеження концентрації кредитів, заборона відмивання брудних коштів, обов'язковість гарантування вкладів до 20 тис. євро, дотримання єдиної ліцензії.

Наприкінці підрозділу, слід вказати, що з метою забезпечення стабільного функціонування та розвитку банківської системи банки мають вживати заходів щодо підвищення рівня капіталізації, яке на сучасному етапі розвитку вітчизняної банківської системи можливо здійснити трьома основними методами: додаткової емісії акцій, капіталізації прибутку, шляхом здійснення консолідації комерційних банків у формі об'єднання та злиття, створення консорціумів.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі (проекті) подано теоретичне та практичне узагальнення, яке дало можливість на основі напрацювань правової доктрини та положень вітчизняного законодавства розглянути особливості правового регулювання банківської діяльності України, враховуючи євроінтеграційні процеси, а також виявити прогалини такого регулювання та сформулювати відповідні напрями вдосконалення його механізму в аспекті досягнення прогресивних положень щодо статусу Національного банку України, а також залучення інвестицій, створення економічної стабільності тощо. Одержані результати дослідження дали змогу виокремити висновки з теоретичним та практичним значенням.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» закріплює елементний склад банківської системи, а також економічні, організаційні та правові засади створення, функціонування та реорганізації чи ліквідації цих установ. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банківська діяльність займається залученням у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб, а також розміщенням таких коштів від свого імені, на власних умовах та на свій ризик, відкриттям і веденням банківських рахунків фізичних та юридичних осіб. Закон України «Про Національний банк України», ст. 1 дає визначення банківського регулювання як однієї з функцій НБУ, що полягає у створенні системи норм, які - регулюють діяльність банків та - визначають - загальні принципи банківської діяльності, - порядок (перебіг) здійснення банківського нагляду і - відповідальність за порушення банківського законодавства.

Доцільно виокремити основні етапи трансформації вітчизняної банківської системи: I етап – охоплює 1991-1996 рр. – відбувається закладення основ функціонування банківської системи в країні; II етап – охоплює 1997-2001 рр. – створюється та удосконалюється законодавча база для формування банківської системи України; III етап – охоплює 2002-2008 рр. – супроводжується активним розвитком банківської системи України; IV

етап – охоплює 2009-2013 рр. – трансформація банківської системи України під впливом світової фінансової кризи; V етап – охоплює 2014 р. по теперішній час – етап реформування вітчизняної банківської системи, що призвело до загострення банківської кризи в країні під впливом внутрішніх факторів. Зазначимо, що до основних чинників, що призвели до глибокого кризового стану вітчизняної банківської системи, можна віднести як зовнішні: погіршення умов торгівлі внаслідок взаємного запровадження обмежувальних заходів у торгівлі з Російською Федерацією, загостренням ситуації на сході України, зменшенням обсягів торгівлі та діяльності малого і середнього бізнесу, виведенням із господарського обігу великої кількості промислових підприємств; так і внутрішні: підвищення вимог до регулювання діяльності банків, політика Національного банку України, що направлена на очищення банківської системи від «кишенькових» банків та зміну бізнес-моделей функціонуючих банківських установ.

У широкому розумінні, банківський нагляд можна визначити як регулятивну та вагому систему економічних і правових заходів, які здійснюються органами державного управління для забезпечення стабільності, безпеки та ефективності банківського сектора шляхом розумного, виваженого обмеження ризиків у банківській діяльності, насамперед, зведення до мінімуму системного ризику (тобто запобігання ланцюговій реакції, за якої крах одного або кількох банків може спричинити кризу всієї банківської системи).

Банківський нагляд розглядається також як моніторинг процесів, що відбуваються в банківській системі на різних стадіях функціонування банків – від моменту створення до моменту ліквідації, а також застосування щодо них певних коригувальних заходів і засобів примусового впливу з метою регулювання їх діяльності.

Доцільно зазначити, що стабільна та прогресивна банківська система, що динамічно розвивається, – неодмінна передумова стійкого економічного

зростання. А відповідно перманентна криза банківської системи може привести до занепаду всієї економічної системи країни.

Отже, слід акцентувати увагу, що розвиток ринкових відносин в економіці України об'єктивно зумовлює наявність ефективно функціонуючої банківської системи. Зазначимо, що законодавче забезпечення функціонування банківської системи України було здійснене з прийняттям у 1991 р. Закону України «Про банки та банківську діяльність». Елементи (складові частини) особливостей адміністративно-правового механізму характеризуються по-різному. Зокрема виділяють:

- 1) адміністративно-правові норми;
- 2) акти тлумачення адміністративно-правових норм;
- 3) адміністративно-правові відносини;
- 4) акти реалізації адміністративно-правових норм і відносин.

До структури механізму адміністративно-правового регулювання включає:

- 1) норми адміністративного права;
- 2) акти тлумачення норм адміністративного права;
- 3) акти застосування норм адміністративного права;
- 4) адміністративно-правові відносини, що виникають, реалізуються і припиняються під час застосування норм адміністративного права;
- 5) державно владні повноваження суб'єктів адміністративно-правового регулювання.

Кожна позиція має право на існування і кожна носить раціональне значення в адміністративно-правових відносинах діяльності державно-владних суб'єктів.

Основними напрямками інтеграції банківської системи України до Європейського Союзу та заходами щодо їх практичної реалізації мають стати наступні:

1. Забезпечення стабільності та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної банківської системи на міжнародних ринках банківських послуг.

2. Розробка механізму попередження та зниження ризиків, що можуть бути додатково привнесені до вітчизняної банківської системи у зв'язку з розширенням євроінтеграційних процесів, та інструментів його реалізації.

3. Удосконалення функціонування вітчизняної банківської системи. Необхідно продовжити структурну реорганізацію НБУ в частині нагляду за діяльністю банків і підтримання фінансової стабільності.

4. Продовження діалогу з регуляторами банківської діяльності з країн ЄС вимагає укладення протоколів про взаємодію з органами банківського регулювання і нагляду країн ЄС, які є країнами походження для банків, що мають дочірні структури та представництва в Україні та підвищення рівня координації заходів макропруденційного нагляду України з відповідними заходами зарубіжних країн.

Першочерговим завданням банківської системи України в напрямку євро інтеграції є узгодження правової бази діяльності українських банків з Директивами ЄС. Законодавство України у сфері банківських послуг, в основному, приведено у відповідність до вимог ЄС, однак така відповідність не є повною. Розглянуті основні аспекти наближення банківської системи України до європейських вимог виявили як повну відповідність деяких складових елементів моделі до європейських норм, так і часткову або повну на сьогодні невідповідність з європейськими стандартами.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, доходимо висновку, що для адаптації умов роботи банківської системи України до стандартів ЄС Національному банку України необхідно:

- в першу чергу зосередитись на виконанні основної функції центрального банку – грошово-кредитній політиці, забезпечуючи стабільність національної валюти як передумови економічного зростання;
- реально запровадити («відкрити двері») плаваючий обмінний курс, подолати диспропорцію між готівковим та безготівковим курсами, лібералізувати валютний ринок;

- утворити відповідні передумови для переходу до інфляційного таргетування;
- збільшувати обсяги золотовалютних резервів; створити умови для зниження ціни кредитних ресурсів;
- посилити співпрацю з керівними органами ЄЦБ та центральними банками країн-членів ЄС в сфері монетарної політики, банківського регулювання і нагляду; сприяти вільному руху капіталів, послуг;
- узгодити правову базу діяльності банківських установ України з Директивами ЄС;
- стимулювати розвиток фондового ринку; збільшувати рівень капіталізації банків;
- збільшити суми відшкодування за вкладами фізичних осіб шляхом нарощування капіталу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; створити умови для підвищення прозорості банківських операцій, запровадження ефективних процедур протидії «відмиванню» брудних коштів;
- створити умови для функціонування філій іноземних банків в Україні; вдосконалити систему банківського нагляду;
- розвивати безготівкові розрахунки; сприяти розширенню спектру банківських продуктів; вдосконалити порядок (ключовий перелік) інформування спеціального уповноваженого органу щодо протидії легалізації, відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, відповідно до європейських норм, з метою підвищення якості інформації, що надається.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2018-%D1%80?lang=ru> (дата звернення: 01.11.2020).
2. Бюджетний кодекс України від 02.12.2010 року. Голос України. 2010. № 229-230 (4979-4980), (із змінами та доповненнями).
3. Міщенко В.І. Банківський нагляд : навч. посіб. В.І. Міщенко, А.П. Яценюк, В.В. Коваленко, О.Г. Коренєва. К. : Знання, 2004. 406 с
4. Банківська система України: виміри глобальної фінансової кризи : експертно-аналітична доповідь / колектив авторів ; за науковою редакцією О.А. Кириченко. К. : Дорадо-друк., 2015. 64 с.
5. Банківський нагляд : підручник / О.І. Скаско, Т.С. Смовженко, М.П. Могильницька та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. К. : УБС НБУ, 2011. 432 с.
6. Адамик Б.П. Національний банк і грошово-кредитна політика : навч. посіб. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 278 с.
7. Романишин В.О. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посіб.К. : Атіка, 2005. 480 с.
8. Про банки і банківську діяльність: закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 5-6. Ст.30.
9. Гладинець Н.Ю. Фінансова стійкість банківської системи України та особливості її забезпечення в умовах кризових явищ. Економічний простір. 2015. № 94. С. 152-161.
10. Смовженко Т.С., Другов О.О. Створення та діяльність філій іноземних банків в Україні: регуляторні аспекти. Фінанси України. 2007. № 7. С. 98-105.
11. Барановський О. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії та Білорусії. Вісник НБУ. № 9. 2007. С. 12-20.

12. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/841-2018-%D1%80?lang=ru> (дата звернення: 01.11.2020).

13. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14.10.2014 № 1702-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 50-51. Ст.2057.

14. Хитра І. Адміністративно-правовий механізм забезпечення банківської діяльності в Україні // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2008. № 2. С. 1-7.

15. Ксьондз С.М., Степанишена А.П. Сучасний стан банківської системи України. Економіка і суспільство. 2016. №7. С. 761-766.

16. Сухонос В.В. Правовий статус Національного банку України та його взаємодія з органами прокуратури. Актуальні проблеми правового регулювання фінансово-кредитних відносин в умовах кризи: практика правозастосування і шляхи її вдосконалення : збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (4-5 червня 2010 року). Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. С. 151-155.

17. Національний банк України: закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 29. Ст.238.

18. Звіт про фінансову стабільність НБУ. Національний банк України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 01.11.2020).

19. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів. О.В. Дзюблюк, Б.П. Адамик, Г.Р. Балянт URL: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3859/1/21.pdf> (дата звернення: 02.11.2020).

20. Качан О.О. Банківське право: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2000. 288 с.
21. Дзюблюк О.В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки. К.: Поліграф книга, 2000. 512 с.
22. Макухіна Я.О. Сучасний стан і принципи банківського нагляду в Україні. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=63731> (дата звернення: 02.11.2020).
23. Сидоренко О.М. Функції, принципи, цілі та інструментарій банківського нагляду. Збірник наукових праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики». 2012. № 2. URL: http://fkd.khibs.edu.ua/pdf/2012_2/13.pdf (дата звернення: 02.11.2020).
24. Златіна Н. Діяльність міжнародних організацій у сфері банківського нагляду та їх вплив на правове регулювання банківського нагляду в Україні та інших країнах Європи. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2011. № 86. С. 90-93.
25. Науменкова С.В. Формування нової фінансової архітекτονіки: основні питання та важливі виклики для України. Вісник Національного банку України. 2010. №1. С.8-13.
26. Носов О.Ю., Львівська К.А. Функції Національного банку України в умовах поглиблення трансформації економіки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2012. Вип. 22.9. С. 153-157.
27. Плотнікова М.В. Індивідуальні правові акти НБУ як форма державного регулювання діяльності банків. Держава і право. 2010. Випуск 49. С. 410-414.
28. Пастушенко Е.Н. Правовые акты Центрального банка Российской Федерации: финансово-правовые аспекты теории / под. ред. Н.И.Химичевой. Саратов, 2006. 370 с.

29. Постанова Правління Національного банку України «Про врегулювання питання щодо використання гривні в розрахунках між резидентами і нерезидентами в межах торговельного обороту» від 28.05.2012 № 209. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0939-12> (дата звернення: 02.11.2020).

30. Лист НБУ «роз'яснення з питань застосування норм законодавства про заборону надання споживчих кредитів в іноземній валюті» від 15.08.2012 року №29-213/8207.

40. Кондрацька Ю. Правові акти Національного банку України: теоретичні та прикладні аспекти. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2010. № 6. С. 121-128.

41. Берлач А.І. Банківське право України : навч. посіб. для дистанційного навчання / А.І. Берлач, Ю.О. Тараненко; за заг. ред. А.І. Берлача. К. : Університет «Україна», 2016. 308 с.

42. Кирилюк Д.К. До питання необхідності розробки та прийняття Банківського кодексу в Україні. Юридичний журнал. 2016. № 12. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2484> (дата звернення: 02.11.2020).

43. Барамія В.Н. Основні напрями діяльності міжнародних валютно-фінансових організацій та інституцій в країнах ринкової трансформації. К.: Товариство «Знання», 2011. 19 с.

44. Волощук І.П. Підходи до управління конкурентоспроможністю банку. Формування системи теоретичного і практичного менеджменту: регіональний аспект: Наук.пр. МАУП.] К.: МАУП, 2010. Вип. 2. С. 68-71.

45. Дзюблюк О.В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки. К.: Поліграф книга, 2000. 512 с.

46. Лютий І.О. Грошово-кредитна політика в умовах перехідної економіки. К: Атака, 2000, с. 240.

47. Гроші, банки та кредит: у схемах у коментарях: навч. посібник / За ред. Б.Л. Луціва. 3-тє вид., стереотипне. Тернопіль: Карт-бланш, 2004. 214 с.

48. Вовчак О. Банківська справа: Навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 560 с.

49. Вовчак О. Причини та наслідки впливу світової фінансової кризи на розвиток банківської та реального секторів економіки України. Вісник НБУ. 2009. № 7. С. 22-25.

50. Матвієнко П.В. Динаміка розвитку вітчизняної банківської системи. Економіка та держава. 2007. № 6.

51. Гроші та кредит: підручник / М.І. Савлук, А.М.Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ш.; За заг. ред. М.І. Савлука. К.: КНЕУ, 2006. 602 с.

52. Петухова О.М. Інвестування: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2019. 336 с.